

МИХАЙЛО ЯКИМОВИЧ БРИЦИН

(20.11.1922 – 30.07.2012)

30 липня 2012 року перестало битися серце відомого українського мовознавця, вченого і педагога, русиста, україніста і слависта, доктора філологічних наук, професора Михайла Якимовича Брицина.

Михайло Якимович народився 20 листопада 1922 року в селі Ямська Слобода Можайського району Московської області Росії в багатодітній (п'ятеро дітей) родині робітника. У 13-річному віці пережив смерть матері, і на його дитячі плечі лягли турботи ведення домашнього господарства.

З раннього дитинства тягнувся до знань, успішно навчався в сільській початковій школі, потім у семирічці, а згодом у Можайській середній школі № 1. У 1939 р. Московський ОблВНО відкрив 10-місячні курси підготовки вчителів для неповних середніх шкіл, і за певних обставин десятикласник Брицин був зарахований на навчання за спеціальністю «російська мова і література». Саме на курсах Михайлу Якимовичу пощастило слухати лекції учня академіка О. О. Шахматова професора І. Г. Голанова, який прищепив юнакові любов до дисципліни історико-лінгвістичного циклу на все життя.

Педагогічну діяльність майбутній учений і педагог розпочав 1940 р. вчителем 5–6 класів середньої школи ім. М. Горького у с. Баутіно Форт-Шевченківського району Гур'ївської області Казахстану, куди поїхав за призначенням.

Мирну працю вчителя перервав призов до лав Червоної армії (березень 1941 р.) і Велика Вітчизняна війна, яку зустрів курсантом Ташкентського піхотного училища. Брав участь у боях під Москвою, двічі поранений: легке поранення в обороні Москви і тяжке — у наступі в лютому 1942 р. Далі тривале лікування в тилових шпиталях, доучування в Харківському військовому училищі хімічного захисту Червоної армії, яке знаходилося тоді у тому ж Ташкенті, і Третій Український фронт (червень 1943 р.). Перемога знайшла його у Австрії.

Окрилений настанням мирного життя, своєю присутністю в ньому і жагою до професійного вдосконалення, Михайло Якимович вступає на навчання до Харківського педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди, який закінчив з відзнакою у червні 1950 р.

Протягом 62 років по тому (аж до самої смерті) обіймав різні викладацькі посади у вищих навчальних закладах України — викладача, доцента, професора, завідувача кількох кафедр російської мови, кафедри української і російської мов, кафедри слов'янської філології, викладаючи дисципліни історико-лінгвістичного циклу російської мови, порівняльну граматику слов'янських мов, спецкурси та спецсемінари.

Працював у Кам'янець-Подільському педінституті (1950–1957 рр., 1960–1969 рр.), Харківському педінституті (1957–1960 рр.), Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького, пізніше перейменованому в Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (1969–1996; 2004–2012), Київському славистичному університеті (1997–2004 рр.).

Кам'янець-Подільський період його діяльності позначений двома важливими подіями: захистом у 1954 р. написаної на місцевому матеріалі кандидатської дисертації «Російські говори Вільковецького району Хмельницької області» та докторської дисертації в 1967 р.

«Юридична термінологія у східнослов'янській писемності до XV століття». Обидві дисертаційні роботи були новим словом у тогочасному мовознавстві і сьогодні не втратили свого наукового значення.

За неповними підрахунками, М. Я. Брициним опубліковано близько 110 наукових праць з різних галузей науково-педагогічної діяльності: монографія «Из истории восточнославянской лексики» (1965 р., 165 с.); наукові статті «Юридический термин ВИРА в древнерусском языке» (1965); «Общеславянская лексема БАБА в русском языке» (1988), «Юридичні терміни зобов'язального права у східних слов'ян до XVI ст.» (2002); підручники та посібники для студентів вищих навчальних закладів: «Диалектология. Фонетическая система и грамматический строй русских народных диалектов...» (1973), «Порівняльна граматики української і російської мов...» (вид. 1977 р., 1987 р. у співавторстві з М. А. Жовтобрюхом та А. В. Майбородою), «Русский язык» (посібник для студентів-україністів у співавторстві з В. І. Кононенко та Д. І. Ганичем; 1978 р.), «Современный русский язык» (посібник для студентів спеціальності «Педагогіка та методика початкового навчання» у співавторстві з В. І. Кононенко, 1983 р.); методичні розробки і рекомендації, рецензії, програми навчальних дисциплін лінгвістичного циклу, редагування на рівні відповідального редактора 14-ти збірників наукових праць тощо.

Наукова і педагогічна діяльність М. Я. Брицина відбувалася в тісній взаємодії і постійному спілкуванні з провідними вченими, імена яких прославили східнослов'янську філологічну науку: М. М. Баженов, Л. А. Булаховський, І. К. Білодід, М. П. Гуцин, М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський, К. К. Цілуйко (Україна); Л. П. Жуковська, В. І. Кодухов, Б. О. Ларін, М. О. Мещерський, М. С. Поспелов, К. О. Тимофєєв, Ф. П. Філін (Росія); М. Г. Булахов, Г. А. Цихун (Білорусія) та багато інших.

Тисячі студентів з України і колишніх республік СРСР, що в різні роки навчалися у Кам'янці-Подільському, Харкові і Києві, 42 науковці (2 доктори і 40 кандидатів наук), яким він відчинив двері у велику науку, шанують і теплими словами згадують свого наставника професора Михайла Якимовича Брицина.

Упродовж свого життя вчений був нагороджений медалями «За отвагу», «За оборону Москвы», орденом «Знак почета», Почесною грамотою Верховної Ради Узбекистану, почесним знаком «Отличник образования Узбекистана», медалями «Ветеран праці» та імені А. С. Макаренка, Державною стипендією як видатному діячеві в галузі освіти — за розпорядженням Президента України Л. Д. Кучми від 17 лютого 1999 року, медаллю Національної академії педагогічних наук України імені К. Д. Ушинського (2010).

Не стало людини широкого серця, доброї душі, справжнього вченого, педагога і громадянина. Світла пам'ять про Михайла Якимовича Брицина назавжди збережеться в наших серцях.